

Kronika

KONFERENCIJOS, RENGINIAI

VYSK. MOTIEJAUS VALANČIAUS GIMIMO 200-ŪJŲ METINIŲ MINĖJIMO RENGINIAI

2001 metais Lietuva minėjo vyskupo Motiejaus Valančiaus gimimo 200-ąsias metines. Vyko daug šio didžiojo švietėjo, įžymiausio to meto Lietuvos katalikų ganytojo, blaivybės sąjūdžio organizatoriaus garbei skirtų renginių.

MARIJAMPOLĖ

Vasario 18 d. Marijampolėje vyskupo M.Valančiaus gimimo 200 metinių minėjimas prasidėjo prokatedroje, kur šv. Mišias aukojo ir pamokslą pasakė Vilkaviškio vyskupas Juozas Žemaitis, MIC. Jis apžvelgė vysk. M.Valančiaus įvairiapusę veiklą, įnašą į kultūrą, nuopelnus blaivinant tautą, šios taurios asmenybės atsidavimą ir meilę Lietuvai.

Po šv. Mišių Marijampolės municipalinio dramos teatro salėje M.Valančiaus blaivybės sąjūdis surengė minėjimą; jame dalyvavo šio sąjūdžio atkūrėjas vilnietis Juozas Kančys ir vysk. J.Žemaitis, MIC. Vilkaviškio vyskupijos ganytojas tarė trumpą sveikinimo žodį ir palinkėjo, kad kuo daugiau žmonių gyventų M.Valančiaus blaivybės dvasia.

KAUNAS

Vasario 19 d. Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje įvyko tradicinis gyvojo žodžio almanachas „Ažuolynas“, skirtas vysk. M.Valančiaus jubiliejui paminėti. Vakaro metu dr. mons. Vytautas Vaičiūnas pristatė vyskupą M.Valančių kaip iškilų ir uolų ganytoją, „mokėjusį skaityti laiko ženklus, gerai supratusį, ko reikia to meto žmogui“. Anot mons. V.Vaičiūno, vysk. M.Valančius buvo pirmas lietuvių vyskupas, ėmęs rašyti pastoracinius

laiškus. Ypač pažymėtini jo ganytojiški laišakai liaudžiai. Prelegentas pateikė statistinių faktų apie itin didelį didžiojo ganytojo pastoracinį uolumą. Vyskupo M.Valančiaus iniciatyva imtasi atstatyti apgriuvusias ir statyti naujas bažnyčias; jo vyskupavimo metu pastatytos 49 naujos bažnyčios. Žemaičių vyskupas itin ragino gaivinti esamas ir steigti naujas parapines pradžios mokyklas, rūpinosi ir suaugusiųjų švietimu, ypač gimtąja kalba, pats rašė ir kitus skatino rašyti lietuviškai. Mons. V.Vaičiūnas priminė, kad vysk. M.Valančius buvo teologijos mokslų daktaras, turėjęs nemažą pedagoginio darbo patirtį.

Vilniaus universiteto dėstytojas literatūrologas Juozas Jasaitis kalbėjo apie vysk. Motiejaus Valančiaus kultūrinę bei šviečiamąją veiklą. Anot jo, M.Valančiaus knyga „Žemaičių vyskupystė“ rodo, kad lietuvių kalba galima rašyti ir mokslo veikalus. Prelegentas pažymėjo, kad visa įvairialypė Žemaičių ganytojo veikla buvo kreipiama išsaugoti katalikų tikėjimą. „Tai buvo uola, į kurią atsitrenkė carizmas“, – sakė dr. J.Jasaitis. Vysk. M.Valančius buvo įpratęs dažnai lankyti savo ganomuosius. Siekdama pažaboti jo įtaką žmonėms, caro valdžia privertė jį persikelti gyventi į Kauną ir uždraudė jam išvažiuoti bent kiek toliau už miesto. Tačiau visos valdžios priemonės nesutrukdė vyskupui Valančiui slapta organizuoti lietuviškų knygų leidybos Prūsijoje ir platinimo Lietuvoje.

Kovo 12 d. Maironio lietuvių literatūros muziejuje paminėta ši sukaktis. Minėjimo metu istorikas Kazys Misius apžvelgė vysk. M.Valančiaus visuomeninę šviečiamąją veiklą: knygnešystės organizavimą, knygų leidybą ir santykius su caro valdžia. VDU doktorantai G.Židonis ir L.Libonaitė kalbėjo apie vysk. M.Valančių kaip rašytoją, grožinės didaktinės literatūros kūrėją. Vakaraž apibendrinęs arkivysk. S.Tamkevičius, SJ, įvertino vysk. M.Valančiaus nuopelnus tautai. Pasak ganytojo, „jei šiandien turtingi žmonės taip prasmingai panaudotų pinigus tautos labui, kaip juos panaudodavo vysk. M.Valančius, Lietuva taptų turtingu kraštu“.

Vytauto Didžiojo universitete vyko penktoji mokslinė Kauno istorijos konferencija, skirta vyskupo Motiejaus Valančiaus gimimo 200-osioms metinėms. Pagrindinį dėmesį mokslininkai skyrė vysk. M.Valančiaus gyvenimo Kaune laikotarpiui. Po 1863 m. sukilimo caro valdžia perkėlė vysk. M.Valančiaus rezidenciją iš Varnių į Kauną ir uždraudė išvykti, todėl nuo 1864 m. iki 1875 m. vyskupas buvo vadinamas Kauno „belaisviu“. Buvo pabrėžta, jog klydo rusų generalgubernatorius, manydamas, kad taip sumažės vyskupo įtaka valstiečiams. Į Rusijos gilumą ištrėmus Vilniaus ir Seinų vyskupus, išaugo M.Valančiaus, kartu ir Kauno autoritetas. Per religines šventes maldininkai iš visos Lietuvos ėmė plūsti į Kauną. „Jei ne aplinkybės ir ne vysk. M.Valančius, Kaunas galbūt ir nebūtų tapęs laikinąja sostine“, – teigė VDU istorikas prof. Egidijus Aleksandravičius.

Gegužės 19 d. Kauno arkivyskupijos ir Kauno miesto savivaldybės Kultūros skyriaus iniciatyva vysk. M.Valančiaus jubiliejus iškilmingai paminėtas Kaune. Ta proga Kauno Arkikatedroje šv. Mišias, arkivyskupo Sigitо Tamkevičiaus, SJ, vadovaujami, koncelebravo vyskupai Jonas Boruta, SJ, Juozapas Matulaitis, Rimantas Norvila ir būrelis kunigų. Arkivysk. S.Tamkevičius per pamokslą apžvelgė įvairiapusę Žemaičių ganytojo veiklą. Pasak arkivyskupo, vysk. M.Valančiui labai tinka Gerojo Ganytojo vardas: jis uoliai lankydavo parapijas, rūpinosi šviesti ir ugdyti visus savo ganomuosius – tiek liaudį, tiek kunigus, ypač daug nuveikė lietuvių raštijos, švietimo ir blaivybės srityje. Ganytojas ragino vysk. M.Valančiaus pavyzdžiu prisimti atsakomybę už savo tautos bei Bažnyčios ateitį. Po pietų VDU buvo surengtas minėjimas. Renginyje kalbėjęs vysk. Jonas Boruta, SJ, apibūdino vysk. M.Valančių kaip idealų ganytoją, nepaprastai mylėjusį savo ganomuosius. Anot prelegento, vyskupas Motiejus Valančius, savo gyvenimu liudijęs apaštalo Pauliaus žodžius „Dievas pasirinko, kas nieku laikoma“, t.y. paprastus valstiečius, kreipė Bažnyčios sielovadinę veiklą į paprastą liaudį – krašto gyventojų daugumą. Humanitarinių mokslų dr. Juozas Jasaitis, apžvelgdamas vysk. Valančiaus leidybinę bei šviečiamąją veiklą, pažymėjo, kad Žemaičių ganytojo rašytinis palikimas itin gausus – apie 90 spausdintų veikalų, kad „vysk. M.Valančius su savo ganomaisiais bendravo širdies kalba“.

Minėjimas užbaigtas nuotaikingu Klaipėdos universiteto spektakliu „Motiejus Didysis“ (režisierius doc. Petras Bielskis).

VILNIUS

Paskutiniąją vasario savaitę minėjimai vyko Vilniuje. Vasario 23 d. vyskupo jubiliejų minėjo miesto valančiukai. Vasario 24-osios vidurdienį Arkikatedroje už didįjį Ganytoją buvo aukojamos šv. Mišios, kurias koncelebravo Telšių vyskupas Antanas Vaičius, Vilniaus arkivyskupo augziliaras vysk. Jonas Boruta, SJ, Telšių vyskupo augziliaras vysk. Jonas Kauneckas, Vilniaus Šv. Juozapo kunigų seminarijos rektorius Hansas Friedrichas Fischeris. Įžangos žodyje vysk. A.Vaičius pasidžiaugė, kad Žemaičių vyskupo minėjimas pradedamas Katedroje, kurioje kun. M.Valančius 1850 m. buvo išventintas vyskupu. „Maldaukime Viešpatį Dievą ir Aušros Vartų gailėtingąją Motiną Mariją“, – kalbėjo vysk. A.Vaičius, – kad suteiktų mums visiems vysk. M.Valančiaus dvasios daryti, kas tik įmanoma, kad Lietuva pakiltų į blaivybės, doros, atsidavimo kelią“. Pamokslą pasakė vysk. Jonas Boruta, SJ, pabrėžęs, kad vysk. Motiejus Valančius buvo palaiminga Dievo Apvaizdos dovana mūsų kraštui. Jis išreiškė viltį, jog Valančiaus minėjimai

padės atgauti tą tikėjimą ir pasitikėjimą Viešpačiu, kuriais buvo apdovano-
tas Žemaičių vyskupas.

Tos pačios dienos vakare minėjimas vyko Nacionaliniame dramos teat-
re. Apie vysk. M.Valančiaus gyvenimą ir veiklą pasakojo vysk. Jonas Boru-
ta, SJ, ir prof. Juozas Girdzijauskas.

Vysk. J.Boruta savo pranešime priminė, kad vysk. M.Valančius buvo
uolus didžiojo Evangelijos įsakymo – „Mylėk Viešpatį, savo kūrėją ir tautų
įvairovės Leidėją, visa širdimi, visomis jėgomis ir kiekvieną žmogų, ir kiek-
vieną tautą kaip save patį ir kaip savo tautą“ – skelbėjas ir vykdytojas,
siekęs, kad to laiko mažieji – paprasti kaimo valstiečiai baudžiauninkai –
būtų traktuojami tiek bažnyčioje, tiek visuomenėje kaip tikri krikščionys,
kad būtų rūpinamasi visais Žemaičių krašto, visos Lietuvos gyventojais,
nepaisant, kokios jie būtų kalbos ar tautybės. Prof. J.Girdzijauskas akcenta-
vo šio didžio žmogaus svarbą lietuvių tautai. „Vyskupo M.Valančiaus
epocha buvo pragiedruliai žmonių sielose ir tautos gyvenime, apsaugoję ir
sustiprinę lietuvių tautos pagrindus, kurie ir šiandien yra mūsų viltis“, –
sakė prof. J.Girdzijauskas.

Kovo 29 d. Nacionaliniame muziejuje buvo paminėtos vysk. Motiejaus
Valančiaus gimimo 200-osios, palaimintojo arkivysk. Jurgio Matulaičio
gimimo 130-osios ir arkivysk. Julijono Steponavičiaus gimimo 90-osios ir
mirties 10-osios metinės. Vysk. Jonas Boruta, SJ, kalbėjo apie vysk. M.Valan-
čių kaip Bažnyčios ganytoją, kuris savo visų ganomųjų meile peržengė
nacionalizmo ribas ir tapo vėlesnių laikų atviros visuomenės ir Bažnyčios
pirmtaku. Istorikė Genovaitė Gustaitė kalbėjo apie palaimintąjį Jurgį Matu-
laitį, kaip ganytoją, kuris, atsiliepdamas į teisėtus lietuvių katalikų reikala-
vimus, neužsitarė tik savo tautos rūpesčiuose, bet su meile apglobė ir gu-
dus, ir žydus, tuo pratęsdamas vysk. M.Valančiaus sielovados kryptį ir
dvasingumą. VU doktorantas Arūnas Streikus kalbėjo apie arkivysk. Julijo-
ną Steponavičių, drąsų Bažnyčios ir persekiojamų tikinčiųjų gynėją, kaip šią
jo veiklą atspindi sovietinių institucijų – kulto įgaliotinio ir KGB archyvų –
dokumentai.

JONAVA

Vasario 24 d. Jonavos bažnyčioje paminėtas vyskupo M.Valančiaus gi-
mimo 200 metinių jubiliejus. Ta proga aukotos šv. Mišios. Parapijos klebo-
nas dekanas Vytautas Grigaravičius gausiam parapijiečių būriui kalbėjo
apie vysk. M.Valančiaus pastoracinę veiklą, pastangas leisti ir platinti lietu-
viškas knygas, pagalbą 1863 m. sukilėliams knygnešiams. Per pamokslą
klebonas pabrėžė vieną svarbiausių Žemaičių vyskupo veiklos barų – blai-

vybės skatinimą, sykiu primindamas, kad šiomis dienomis girtavimas yra viena skaudžiausių žmogaus nelaimių.

ŠIAULIAI

Minint vysk. M.Valančiaus gimimo 200-ąsias metines, vasario 25 d. Šiaulių Šv. Petro ir Povilo katedroje buvo aukojamos šv. Mišios, P.Višinskio bibliotekoje veikė didelė dokumentų paroda „M.Valančiui – 200“, Šiaulių mokyklose surengtas piešinių konkursas „Žmogaus grožis nuo Kristaus iki M.Valančiaus ir mūsų dienų“. Kovo 5 d. M.Valančiaus gimimo metinės buvo paminėtos Šiaulių dramos teatre.

ŽEMAITIJA

Žemaitija vyskupo Motiejaus Valančiaus gimimo 200-ųjų metinių jubiliejų kovo 1–3 d. pažymėjo išplėstine konferencija Kretingoje, Klaipėdoje, Varniuose ir Telšiuose.

Kovo 2 d. Klaipėdoje surengtas minėjimas prasidėjo Marijos Taikos Karalienės bažnyčioje, kur šv. Mišias koncelebravo Telšių vyskupas Antanas Vaičius, vyskupo augziliaras vysk. Jonas Kauneckas, Kauno vyskupo augziliaras vysk. Rimantas Norvila. Po to minėjimas tęsėsi Klaipėdos universitete. Perskaityti pranešimai bei svečių pasakytos mintys parodė įvairialypę vyskupo veiklą caro valdžios okupuotoje Lietuvoje. Tuo sunkiu tautai laiku Motiejus Valančius padėjo jai išbristi iš girtuoklystės liūno, ugdė moralę, skleidė persekiojamo lietuviško rašto šviesą spaudos draudimo metais: rašė, organizavo lietuviškų knygų spausdinimą Tilžėje ir per patikimus kunigus tiesė knygnešių kelius į Lietuvą. Jubiliejinę konferenciją pradėjęs vysk. A.Vaičius išskėlė vertingiausias M.Valančiaus būdo savybes, kurios padėjo tautai susitelkti sunkiomis istorinėmis aplinkybėmis. Viena svarbiausiųjų buvusi diplomatiškumas santykiuose su caro valdžia: M.Valančius darė kompromisus, tačiau visuomet jautė ribą ir niekuomet nepamiršo tautos, iš kurios gelmių pats buvo kilęs. Klaipėdos universiteto rektorius habil. dr. Stasys Vaitekūnas kalbėdamas atkreipė dėmesį, kad vyskupo Valančiaus asmenybė tautos istorijoje panaši į didingą ąžuolą, nuo kurio reikia paeiti kiek toliau, kad pajustum visą jo didybę ir galią. Anot prelegento, M.Valančius buvo ir įtaigus rašytojas, kurio žodį suprato paprasti kaimo žmonės, ir istorikas, „Žemaičių vyskupystėje“ aprašęs katalikybės įsitvirtinimą Žemaitijoje, ir sumanus organizatorius, kūręs blaivybės draugijas bei organizavęs lietuviškos spaudos platinimą. Klaipėdos dekanas mons. Jonas

Gedvila akcentavo Motiejaus Valančiaus įnašą, kuriuo jis prisidėjo prie tautiškumo puoselėjimo priespaudos metais. Pasak jo, vargu ar Lietuva būtų atlaikiusi caro jungą, jeigu ne M.Valančius bei jo ištikimų kunigų pastangos. Be šios iškiliausios XIX a. asmenybės Lietuva būtų tapusi Rusijos imperijos Pabaltijo kraštu. Prof. Juozas Girdzijauskas kalbėjo apie vyskupo kultūrinę, dvasinę veiklą, nukreiptą prieš tautos rusinimą bei lenkinimą. Analizuota M.Valančiaus veikla jam vyskupaujant Varniuose 1850–1864 m. – tuo metu Varniai tapo Lietuvos kultūros židiniu. Anot prelegento, „vyskupas Valančius tapo bundančios tautos vadovu“, po kurio mirties tautoje prigeso patriotizmas, vėl ėmė keroti lenkų kalba. Klaipėdos universiteto docentas Vladas Pupšys gvildeno pedagogines ugdymo metodu paraleles tarp šveicarų pedagogo J.H.Pestalocio ir Žemaičių vyskupo. Prelegentas išvardijo būdus, kuriais caro valdžia siekė užvaldyti tautą: nutautinimas bei pastangos atimti tikėjimą, Lietuvą paverčiant Rusijos imperijos Šiaurės vakarų kraštu. Tuo tarpu M.Valančius ragino slapčia mokyti vaikus lietuvių kalbos spaudos draudimo metais. Klaipėdos universiteto docentas Petras Bielskis akcentavo patrauklų vyskupo principą, pavadinęs jį bičiulystės pedagogika, t.y. bendradarbiavimu su aplinkiniais kaip lygus su lygiais. Klaipėdos universiteto docentas Marijus Šidlauskas atkreipė dėmesį, kad M.Valančiaus vertybių modelis, priešingai nei dabar, buvo katalikybė, lietuvybė bei blaivybė.

Balandžio 29 d. minėjimas vyko Kražiuose. Renginyje dalyvavo vyskupai Eugenijus Bartulis ir Jonas Boruta, SJ, aplinkinių parapijų kunigai, Seimo, Kultūros ministerijos, Kelmės rajono valdžios atstovai. Iššilmės prasiidėjo Kražių vidurinėje mokykloje moksleivių rašinių ir piešinių paroda „M.Valančius – šviesios minties kūrėjas“. Vėliau minėjimo dalyviai Kražių bažnyčioje apžiūrėjo Žemaičių vyskupystės muziejaus ir M.Mažvydo nacionalinės bibliotekos surengtą parodą apie vysk. M.Valančių, klausėsi prof. J.Girdzijausko pranešimo „M.Valančius lietuvių kultūroje“. Šv. Mišias ta proga koncelebravo vyskupai ir minėjime dalyvavę kunigai. Per pamokslą vysk. J.Boruta, SJ, daug dėmesio skyrė Žemaičių ganytojo idėjų reikšmei šių dienų tautos gyvenime, priminė, kad vyskupas 1834–1840 m. Kražiuose dirbo gimnazijos kapelionu, bibliotekininku, surinko medžiagą ir pradėjo rašyti savo garsųjį veikalą „Žemaičių vyskupystė“. Vysk. J.Boruta, SJ, priminė ir trumpiausią M.Valančiaus pamokslą: „Oi, kaip aš jūsų girtas dūšes pas Dievą nuvesiu“.

Žemaičių Didžiojo jubiliejus buvo paminėtas daugelyje mokyklų, bibliotekų, muziejų: buvo surengtos parodos, vyko raiškiojo skaitymo ir piešinių konkursai. Klaipėdos universiteto teatras specialiai šios datos proga pastatė naują spektaklį M.Valančiaus tekstų pagrindu „Motiejus Didysis“.

Jubiliejaus proga Nasrėnuose (Kretingos r.), netoli gimtosios vyskupo sodybos, pastatytas skulptoriaus Kęstučio Balčiūno sukurtas paminklas Motiejui Valančiui. Šio paminklo atidengimas, įvykęs gegužės 13 d., baigė per visą Lietuvą nuvilnijusį vysk. M.Valančiaus gimimo 200-ųjų metinių minėjimo ciklą. Paminklo šventinimo iškilmėse prie paminklo buvo aukojamos šv. Mišios, kurioms vadovavo Telšių vysk. Antanas Vaičius, dalyvavo vyskupai Jonas Boruta, SJ, Jonas Kauneckas, Rimantas Norvila ir Juozapas Matulaitis. Per šv. Mišias pasakytame pamoksle vysk. J.Boruta, SJ, pabrėžė, kad į M.Valančių reikia žiūrėti apimant įvairių jo darbų visumą, nesuabsoliutinant kurio vieno, nes taip jis sumenkinamas. Vysk. M.Valančius daug prisidėjo prie demokratinės, neluominės, lygybe pagrįstos visuomenės kūrimo. Taip jis įgyvendino Evangelijos mintį: „Ką padarėte vienam iš mano mažiausiųjų brolių, man padarėte“, – sakė vysk. J.Boruta, SJ. Žemaičių vyskupas rūpinosi visais, neatsižvelgdamas nei į žmogaus visuomeninę, nei į tautinę padėtį. „Tačiau tai žmogiškajai ksenofobijai, nacionalistinei isterijai jis niekuomet nepasiduodavo“, – kalbėjo vysk. J.Boruta. Jis taip pat teigė, kad vysk. M.Valančius yra pavyzdys ir mums, kaip neprarasti vilties, kaip imtis iniciatyvos, burtis ir patiems kurti savo gyvenimą, o ne vien keiksnoti valdžią. Po šv. Mišių buvo pašventintas paminklas. Per čią ceremoniją buvo pasirašytas pašventinimo aktas ir įmūrytas į paminklo postamentą. Iškilmių dalyviams buvo perskaitytas Lietuvos Respublikos prezidento Valdo Adamkaus sveikinimas. „Mokėkime naudotis šiuo iškilium istoriniu paveldu, telkiančiu mus kaip tautą. To mus mokė ir moko Lietuvos istorija, to mus moko M.Valančiaus asmenybė“, – sveikinime ragino prezidentas. Prie paminklo kalbėjęs Klaipėdos universiteto rektorius prof. Stasys Vaitekūnas sakė, kad M.Valančiaus mintys ir darbai nepaprastai reikalingi ir šiandien. „Lietuvos istorijoje žinomi du didieji: Vytautas Didysis ir Žemaičių Didysis – Motiejus Valančius. Vienas Lietuvą stiprino kardu ir politika, kitas – tikėjimu, švietimu, meile ir geru žodžiu“, – du iškilium istorijos veikėjus palygino profesorius. Sveikinimo žodį tarė Lietuvos kultūros viceministras Juozas Širvinskas, buvo perskaitytas Vokietijos Vasario 16-osios gimnazijos sveikinimas, visiems padėjusiems rengti šventę padėkojo Kretingos meras Valerijonas Kubilius. Pašventinus paminklą, vyko koncertas.

Birželio 29 d. minėjimas vyko Varniuose. Šventė prasidėjo šv. Mišiomis Varnių katedroje. Pagerbti didžiojo Žemaičių vyskupo atvyko vyskupai Jonas Boruta, SJ, Antanas Vaičius ir kiti dvasininkai. Po šv. Mišių dalyviai susirinko prie paminklo M.Valančiui, kur buvo padėta gėlių, apie M.Valančiaus veiklos svarbą kalbėjo literatūrologas dr. Paulius Subačius.

Vysk. M.Valančiaus gimimo 200-ųjų metinių minėjimai vyko ir kituose Lietuvos miestuose bei rajonuose: Alytuje, Kaišiadoryse, Panevėžyje, Ukmergėje ir kitur.

Informacijos apie vyskupą Motiejų Valančių ir 2001-ųjų metų jubiliejinis renginys galima rasti šiose publikacijose.

1. Paulius Subačius, [rec.] Motiejus Valančius, Ganytojiški laišakai, *Naujasis Židinys-Aidai*, nr. 3, 2000, gruodis.
2. „Vyskupo jubiliejaus belaukiant“: [ELTA] *XXI amžius*, nr. 85, 2000 11 08.
3. [-am-] „Prasidėjo vysk. M.Valančiaus jubiliejui skirti renginiai“, *Bažnyčios žinios*, nr. 21(117), 2000.
4. Dr. Aldona Kačerauskienė, „Vyskupo Motiejaus Valančiaus puoselėti idealai aktualūs ir šiandien“, *XXI amžius*, nr. 15, 2001, vasario 23.
5. Aldona Kačerauskienė, „Paminėtas vyskupo M.Valančiaus jubiliejus“, *XXI amžius*, nr. 16, 2001 02 28.
6. [Be aut.] „M.Valančiaus jubiliejų mini Žemaitijos kultūros centrai“, ten pat.
7. Elena Bazinienė, „Vasaris – Žemaičių vyskupo mėnuo“, *XXI amžius*, nr. 17, 2001 03 02.
8. Felicija Lankelienė, „Paminėjo vyskupą“, *XXI amžius*, ten pat.
9. Akad. Vytautas Merkys, „Vyskupo Motiejaus Valančiaus kelionės“, *Mokslas ir gyvenimas*, nr. 2(518), 2001, vasaris.
10. Aloyzas Samas, „Žemaičių vyskupijos žemėlapis – lietuviškosios kartografijos paminklas“, *Mokslas ir gyvenimas*, ten pat.
11. Stefanija Zemlickienė, „Norėčiau ir numiręs dar būti jums naudingas...“, *Mokslo Lietuva*, nr. 4(228), 2001, vasario 22.
12. Bronius Vertelka, „Kur susikerta Salanta ir Minija“, *Abipus Nemuno* („XXI amžiaus“ priedas), nr. 4, 2001 02 23.
13. Justina Dapkutė, „Šviesa, neblankstanti šimtmečiais“, *Kalvotoji Žemaitija*, nr. 22, 2001 02 24; tas pats, *Spaudos apžvalga*, nr. 10(235).
14. „Vyskupo M.Valančiaus 200 gimimo metinių minėjimai“, *Bažnyčios žinios*, nr. 4(124), 2001.
15. [Žinutė] „Kaunas“, *Respublika*, 2001, vasario 26.
16. „Vilniaus arkikatedroje – M.Valančiaus jubiliejus“, *Lietuvos aidas*, nr. 46, 2001 02 26; tas pats, *Spaudos apžvalga*, nr. 9(234).
17. Kazys Saja, „Žemaitiškai kukuojanti gegužė išmanė ir žalčio gudrybę“, *Lietuvos rytas*, nr. 47, 2001, vasario 27.
18. Renalda Alutytė, „Kaip toliau gyvensim?“, *Valančiukas*, nr. 2(78), 2001, vasaris.
19. Lauras Andriukaitis, „Ant naujo šimtmečio slenksčio“, ten pat.
20. Albertas Griganavičius, „Dviguba šventė“, ten pat.
21. Juozas Kančys, „Ruoškimės valančiukų vasarai“, ten pat.
22. Teta Marija, „Būk tikras Valančiaus ainis“, ten pat.

23. [-na-] „Vyskupo M.Valančiaus 200 gimimo metinių minėjimas Šiauliuose“, *Bažnyčios žinios*, nr. 5(125), 2001.
24. [-np-] „Vyskupo M.Valančiaus 200 gimimo metinių minėjimai“, ten pat.
25. Virginija Liutikaitė, „Skiriama Motiejui Valančiui“, *Žemaičių saulutė*, nr. 9(285), 2001, kovo 2.
26. Giedrė Petkevičiūtė, „Negalėdami jo prikelti, žadinkime jo dvasią...“, *Vakarų ekspresas*, nr. 51; 2001 03 03; tas pats, *Lietuvos aidas*, nr. 57, 2001 03 10; tas pats, *Spaudos apžvalga*, nr. 11(236).
27. Kun. Petras Merliūnas, „Kviečia vyskupas M.Valančius“, *XXI amžius*, nr. 17, 2001, kovo 2.
28. Vitalija Norvilienė, „Paminėjo garsųjį vyskupą“, ten pat.
29. Prof. Arnoldas Piročkinas, „Monumentalus veikalas apie didįjį Žemaičių vyskupą“, *Voruta*, nr. 5(479), 2001, kovo 3.
30. Nilas Narmontas, „XXI amžiaus iškiliausia Žemaičių žvaigždė – M.Valančius“, *Tėviškės žinios*, nr. 45, 2001 03 08; tas pats, *Kalvotoji Žemaitija*, nr. 26; tas pats, *Spaudos apžvalga*, nr. 11(236).
31. „Vienu sakiniu“, *Respublika*, 2001 03 09.
32. Stefa Vaičiulienė, „Kaip aš įsivaizduoju Valančiaus laikų Žemaitijos sodybą“, *Žemaičių saulutė*, nr. 10(286), 2001 03 09.
33. Vanda Zaborskaitė, „Tautinis atgimimas ir literatūra“, *Trumpa lietuvių literatūros istorija vidurinės mokyklos 11–12 klasei*, I dalis, Vilnius: Baltos lankos, 2001, p. 57–60.
34. Paulius Subačius, „Ledkalnių šimtmetis“: „Bažnyčia ir visuomenė Lietuvoje XX a.“, *Naujasis Židinys-Aidai*, nr. 1–2, 2001, p. 13–14.
35. „Į apyvertą išleista proginė moneta vyskupui M.Valančiui“: [ELTA] *XXI amžius*, nr. 22, 2001 kovo 21.
36. Vereta Rupeikaitė, „Už laikinosios sostinės statusą Kaunas turi dėkoti vyskupui M.Valančiui“, *XXI amžius*, nr. 22, 2001, kovo 21.
37. Jūratė Grigaitienė, „Motiejus Didysis“, *XXI amžius*, nr. 24, 2001, kovo 28.
38. J.Budaitė, „Nusilenkėme didžiajam Žemaičiui“, *XXI amžius*, nr. 25, 2001, kovo 30.
39. Vysk. Jonas Boruta SJ, „Naujo tipo Ganytojas“, *Teesie* (Vilniaus Šv. Juozapo kunigų seminarijos leidinys), nr. 12(24), 2001, kovas.
40. Andrius Šukys, „Vasario 24 d.“ [Kronika], ten pat.
41. „Vyskupas Motiejus Valančius mūsų kultūroje“ [Ištraukos iš pranešimų, skaitytų vysk. M.Valančiui skirtoje konferencijoje kovo 2 d. Klaipėdos universitete], *Klaipėdos universitetas*, nr. 3(63), 2001, kovas.
42. Vysk. dr. Jonas Boruta SJ, „Moderniųjų laikų Lietuvos žmonių ganytojas“, *LKMA Metraštinis*, t. 18, Vilnius, 2001, p. 11–16.

43. Prof. habil. dr. Vytautas Merkys, „Vyskupas Motiejus Valančius ir blaivybės sąjūdis Vilniaus vyskupijoje 1858–1863 m.“, ten pat, p. 17–52.
44. Kun. Povilas Paukštė, „Vyskupo Motiejaus Valančiaus blaivybės akcija ir pastangos įveikti alkoholizmą Lietuvoje XX amžiuje“, ten pat, p. 53–96.
45. Dr. Ieva Šenavičienė, „Žemaičių vyskupijos seminarijos bibliotekos gausinimas 1845–1865 m.“, ten pat, p. 97–128.
46. Dr. kun. Juozapas Stakauskas, „Valančiaus pastangos atidaryti rusų valdžios uždarytą Žemaičių kunigų seminariją“, ten pat, p. 379–450.
47. Prof. habil. dr. Antanas Tyla, „Motiejaus Valančiaus laišakai Adomui Zavadzkiui“, ten pat, p. 451–484.
48. Vysk. dr. Jonas Boruta SJ, „Vyskupo M.Valančiaus įsakymo palaidoti „Čičinsko mumiją“ istorinis kontekstas“, ten pat, p. 485–508.
49. Vysk. dr. Jonas Boruta SJ, „Vyskupo M.Valančiaus nurodymai Kavarsko klebonui Aleksandru Jacevičiui dėl tikybos dėstyto lietuvių kalba“, ten pat, p. 509–510.
50. Kazys Misius, „Motiejaus Valančiaus raštas dėl caro valdžios bandymo į katalikų apeigyną įvesti rusų kalbą“, ten pat, p. 511–524.
51. Juozas Normantas, „Rasti vyskupo M.Valančiaus memorialiniai daiktai“, ten pat, p. 525–536.
52. „Motiejus Valančius – religinis vadovas“ [Kun. V.Aliulį, MIC, kalbina žurnalistas V.Markevičius], ten pat, p. 544–549.
53. Ieva Šenavičienė, „Motiejus Valančius. Ganytojiški laišakai“ [rec.], ten pat, p. 603–611.
54. Vysk. Jonas Boruta SJ, „Valstiečių ir bajorų ganytojas“, *Dienovidis*, 2001, kovas, p. 50.
55. Živilė Stonytė, „Kantičkų pėdsakais. Vyskupo Motiejaus Valančiaus indėlis į lietuviškąjį giedojimą“, ten pat, p. 48–50.
56. Kazys Misius, „Ryškiausia XIX amžiaus žvaigždė: Apie vyskupo Motiejaus Valančiaus santykius su caro valdžia“, *XXI amžius*, nr. 20, 2001, kovo 14.
57. Jūra Baužytė, „Jubiliejiniai M.Valančiaus skaitymai Varniuose“, *Voruta* ([Priedas]: *Knygnešių krivulė*), nr. 6(480), 2001 m. kovo 17 d.
58. Irena Kubilienė, „Ar reikia jaunimui Valančiaus?“, ten pat.
59. Irena Kubilienė, Jūra Baužytė, „Įsiklausyti ir išgirsti: Pagarbos leidiniai didžiajam Valančiui“, ten pat.
60. Vaida Saunoriūtė, „Meninis katekizmo įprasminimas M.Valančiaus „Vaikų knygelėje“, ten pat.
61. Antanas Stravinskas, „Vysk. Motiejaus Valančiaus blaivybės misija“, ten pat.

62. Kęstutis Vaitkus, „Motiejus Valančius – plungiškių mintyse ir darbuose“, ten pat.
63. Dr. Aldona Vasiliauskienė, „Svarbus leidinys pedagogams“, ten pat.
64. Juozas Dapšauskas, „Motiejaus Valančiaus pramintu taku“, *Abipus Nemuno* („XXI amžius“ priedas), nr. 6(9), 2001, kovas.
65. J. Budaitė, „Nusilenkėme didžiajam Žemaičiui“, *XXI amžius*, nr. 25, 2001 03 30.
66. „Lietuvos nacionaliniame muziejuje paminėti iškilūs Lietuvos vyskupai“, *Bažnyčios žinios*, nr. 7(127), 2001.
67. Genovaitė Gustaitė, „Didysis Žemaičių ganytojas: 200-osios vyskupo Motiejaus Valančiaus gimimo metinės Vilniaus Arkikatedroje ir Valskybiniame teatre“, *Tėviškės žiburiai*, nr. 14(2665), 2001 04 03.
68. Bronė Butkuvienė, „M. Valančiui – 200“, *Žemaičių saulutė*, nr. 14(290), 2001 04 06.
69. Danutė Ramonaitė, „Žemaičių Didysis..: Įamžiname vyskupo, rašytojo, švietėjo, blaivybės sąjūdžio organizatoriaus atminimą“, *Žemaičių žemė*, 2001, nr. 1, p. 8.
70. Kun. Stasys Yla, „Du Lietuvos bažnyčios patriarchai“, *Bendradarbis. Nekaltai Pradėtosios Švč. M. Marijos seserų žiniaraštis*, t. 45, nr. 1, 2001 pavasaris.
71. Alvydas Ivoncius, „Muziejuje veikia M. Valančiaus portretų paroda“, *Kalvotoji Žemaitija*, nr. 49, 2001 05 01; tas pats, *Spaudos apžvalga*, nr. 20(245).
72. Mons. doc. dr. Vytautas Steponas Vaičiūnas, „Vyskupą Motiejų Valančių prisimenant...“, *XXI amžius*, nr. 33, 2001 05 02.
73. Genovaitė Česnauskienė, „Žemaitija praeityje ir šiandien“, ten pat.
74. Zuzana Budaitė-Stunžėnienė, „Žodis vyskupui Motiejui Valančiui“, *Valančiukas*, nr. 4(80), 2001, gegužė.
75. A. Česna, „Nasrėnai laukia“, ten pat.
76. Albertas Griganavičius, „Valančius ir dabar mums reikalingas“, ten pat.
77. Kazys Blaževičius, „Prisimenant knygnešių gadynę“, *XXI amžius*, nr. 35, 2001 05 09.
78. „Laisvais mus gali padaryti tik Tikėjimas“ [Alvydo Geštauto interviu su Šiaulių vyskupu Eugenijumi Bartuliu], *Bičiulis*, nr. 37, 2001 05 12; tas pats, *Spaudos apžvalga*, nr. 21(246).
79. „Klaipėdiškiai spėlioja, vyskupai atsako“, *Klaipėda*, nr. 110, 2001 05 12; tas pats, *Spaudos apžvalga*, nr. 21(246).

80. Genė Dūdaitė, „Nasrėnuose iškilo paminklas M.Valančiui“, *Respublika*, 2001, gegužės 16; tas pats, *Vakarų ekspresas*, nr. 113; tas pats, *Spaudos apžvalga*, nr. 21(246).
81. Juozas Dapšauskas, „Vyskupo jubiliejus gimtinėje“, *XXI amžius*, nr. 38, 2001 05 18.
82. Alvydas Ziabkus, „Nedideliame kaime – didingas paminklas“, *Lietuvos rytas*, nr. 117, 2001 05 21; tas pats, *Spaudos apžvalga*, nr. 21(246).
83. Zita Paulauskaitė, „Išgirskime Valančių“, *Žemaičių saulutė*, nr. 21(297), 2001, gegužės 25.
84. „M.Valančiaus gimimo 200-osios metinės“, *Saleziečių žinios*, nr. 2, 2001.
85. „Vyskupo M.Valančiaus 200-ųjų gimimo metinių minėjimai“, *Bažnyčios žinios*, nr. 10(130), 2001.
86. Ks. Tadeusz Krahel, „Konferencja naukowa „Vyskupas Motiejus Valančius ir jo laikmetis“ („Biskup Maciej Wołonczewski i jego czas“), Wilno, 24–25 maja 2001 r., *Biuletyn historii pogranicza*, nr. 2, Białystok, 2001.
87. Gintaras Beresnevičius, „Žiūrėti kitaip“, [rec.] kn. Vincas Trumpa, *Apie žmones ir laiką*, Vilnius: Baltos lankos, 2001, 476 p., *Šiaurės Atėnai*, 2001, birželio 2.
88. Vanda Zaborskaitė, „Tarp modernėjančios visuomenės galimybių: Motiejaus Valančiaus charakteristikos ir tradicijų eskizas“, *Metai*, nr. 2, 2001, p. 99–110.
89. Bronius Vertelka, „Prisimintas blaivystės šauklis“, *XXI amžius*, nr. 44, 2001 06 08.
90. Dr. Vytautas Jogėla, „Žemaičių vyskupijos aprašymo“ autoriaus Vincento Juzumo požiūris į vyskupą Valančių“, *Apžvalga*, nr. 11, 2001, birželio 9.
91. Vysk. Jonas Boruta SJ, „Valstiečių ir bajorų ganytojas“, *Dienovidis*, nr. 3, 2001, kovas; tas pats, *Spaudos apžvalga*, nr. 27(252).
92. Vitalija Dambrauskaitė, „Vilkaviškio r. knygnešiukai paminėjo vyskupo M.Valančiaus jubiliejų“, *Voruta*, nr. 12(486), 2001, birželio 16.
93. „Panevėžys mini vyskupą Motiejų Valančių“, ten pat.
94. Antanas Ivinskis, „Paminklas vyskupui Motiejui Valančiui Varniuose“, *Kalvotoji Žemaitija*, nr. 74, 2001 06 28; tas pats, *Spaudos apžvalga*, nr. 27(252).
95. Antanas Ivinskis, „Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus gimimo 200 metų jubiliejiniai renginiai Varniuose“, *Žemaičių saulutė*, nr. 26(302), 2001 06 29.
96. Jurgita Gustytė, „Žemaitijos blaivintojo jubiliejus“, *Ūkininko patarėjas*, nr. 78, 2001 07 03; tas pats, *Spaudos apžvalga*, nr. 27(252).

97. Liudas Pelėdiškis, Dievo malonių į Žemaičių Kalvariją“, *Žemaitis*, nr. 81, 2001 07 10; tas pats, *Spaudos apžvalga*, nr. 27(252).
98. „Didieji atlidai Žemaičių Kalvarijoje“, *XXI amžius*, nr. 52(961), 2001, liepos 7.
99. Dr. Aldona Vasiliauskiėnė, „Vyskupas M.Valančius paminėtas Panevėžyje“, *Korys*, 2001, liepa–rugpjūtis.
100. [Žinutė] Kaunas, *Bažnyčios žinios*, nr. 6(126), 2001.
101. Lietuvos vyskupai, „ Lietuvos ganytojų laiškas tikintiesiems 2001 metais minint vyskupo Motiejaus Valančiaus 200 metų jubiliejų“, *Lietuvos aidas*, nr. 179, 2001 08 03; tas pats, *XXI amžius*, nr. 60, 2001 08 10.
102. Alfredas Guščius, „Ko bijo mūsų amžininkė?“, *XXI amžius*, nr. 70, 2001 09 19.
103. „M.Valančius ir žydai“, *Mokslas Lietuva*, nr. 18(242), 2001, spalio 25.
104. Aldona Kačerauskienė, „Žemaičių Didysis“, *XXI amžius*, nr. 86, 2001 11 10.
105. „Vyskupo Motiejaus Valančiaus ikonografija“, Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2001.

SMULKIEJI SPAUDINIAI

1. [Lankstinukas] „Vyskupui Motiejui Valančiui 200 metų (1801–1875)“. Parengė Vyskupo Motiejaus Valančiaus blaivystės sąjūdžio valdyba.
2. Lietuvos nacionalinis muziejus, „Ketvirtadienio kultūros istorijos vakarai“, Bažnyčia ir valstybė: vyskupai Motiejus Valančius, Jurgis Matulaitis, Julijonas Steponavičius. Kvietimas-programa, 2001 03 29.
3. Panevėžio vyskupijos kurija. Panevėžio vyskupijoje vysk. M.Valančiaus gimimo 200-ųjų metinių minėjimų programa, 2001, balandžio 01–rugpjūčio 26.
4. Lietuvos blaivybės draugija. Tarptautinio kongreso „Alkoholio, narkotikų ir tabako gaminių vartojimo prevencija ir visuomenės raida“ programa, 2001 04 25.
5. Lietuvos istorijos institutas. Mokslinės konferencijos „Vyskupas Motiejus Valančius ir jo laikmetis“ kvietimas-programa, Vilnius, 2001, gegužės 24–25.
6. [Lankstinukas] Prof. Vytautas Merkys, „Vyskupas Motiejus Valančius (1801–1875)“. Tas pats anglų k.

Sudarė dr. Elena Neniškytė